

Л.М. Білецька,
суддя Дніпропетровського
апеляційного господарського
суду,
кандидат юридичних наук

S u m m a r y
It goes about the problems of
defining the customs value in
Ukrainian legislation and pro-
poses ways of their settlement

Митна вартість — terra incognita¹ в українському законодавстві

Поняття «митна вартість» в українському законодавстві з'явилося у ст. 16 Закону від 5 лютого 1992 р. № 2097-ХІІ «Про Єдиний митний тариф», що пов'язано з адаптацією законодавства України до законодавства Європейського Союзу, в якому це поняття детально регламентовано Угодою про застосування статті VII Генеральної угоди з тарифів і торгівлі 1994 року (далі — Угода).

У п. 1 Загального вступного коментарю Угоди зазначено, що первинною основою для митної вартості є ціна угоди, яка підлягає корегуванню тоді, коли певні конкретні елементи, які формують частину вартості для митних цілей, понесені покупцем, але не включені до ціни, що фактично сплачена або підлягає сплаті за імпортовані товари. У ст. 15 Угоди митна вартість визначена як вартість товарів з метою обкладення митними зборами в процентах від вартості імпортованих товарів (*ad valorem*). У разі коли митна вартість не може бути визначена за ціною угоди, Угодою також передбачено проведення консультацій між митною адміністрацією та імпортером з метою визначення основи вартості.

Автори підручника «Основи митної справи в Україні» зазначають, що «більшість країн світу вирішили стягувати митні платежі як відсоток від вартості товару, але для останньої суттєве значення мають різні чинники, в тому числі й умови постачання товару. Без сумніву, вартість товару, який продавець передає покупцю безпосередньо на складі у своїй країні, буде меншою, ніж вартість цього товару за умови, що продавець доставить свій товар у країну покупця за свій рахунок, тобто товар — той самий, а вартість може дуже відрізнитися залежно від умов його передачі продавцем покупцю. Тому необхідність урівняти в правах покупця та продавця щодо митної оцінки незалежно від умов постачання вимагає єдиного підходу різних країн до оцінки товарів саме для митних цілей»². Розширено наводимо зміст джерела для того, щоб повніше передати розуміння авторами митної вартості як відсотка від вартості товарів.

Проте таке розуміння поняття «митна вартість» не збігається з визначенням цього поняття, наведеним у ст. 259 Митного кодексу України (далі — МК), як ціни, що була фактично сплачена або підлягає сплаті за ці товари, обчислена відповідно до положень цього Кодексу.

¹ Невідома земля (лат.). Див.: Латинский язык для юристов: Учебное пособие / Л.П. Скорина, Л.П. Чуракова / Под ред. проф. С.В. Семелинского. — М., 2006. — С. 436.

² Основи митної справи в Україні: Підручник / За ред. П.В. Пашка. — К., 2008. — С. 302.

Якщо перше визначення можна розцінювати як підхід, спрямований на досягнення єдиної митної оцінки для товарів, які постачаються на різних умовах, що зводиться до такого тлумачення: «митна вартість — це відсоток від вартості» (узгоджується зі ст. 15 Угоди), то у ст. 259 МК митна вартість визначається як ціна товарів, що була фактично сплачена або підлягає сплаті за ці товари». Оскільки «ціна» і «вартість» у теорії економіки є поняттями різноплановими, то й у митній справі їх ототожнювати не можна.

Феномен митної вартості в українському законодавстві: з одного боку — це тверда ціна, що сплачена або підлягає сплаті і передбачена договором у твердо зафіксованій сумі, а з іншого — вона підлягає обчисленню за правилами МК

Поняття «митна вартість», наведене у ст. 259 МК, має «прив'язку» до ціни. Ціна будь-якого договору, в тому числі й зовнішньоекономічного, завжди є його суттєвою умовою й означає конкретну кількість грошей, що підлягають сплаті за товар, який отримується (ціна сплачена або така, що підлягає сплаті). Зазначена ціна встановлюється шляхом домовленостей між сторонами з урахуванням різних чинників (іноді випадкових) — попиту, пропозиції, країни-виробника, конструктивних особливостей товару тощо. Все це належить до сфери підприємницької діяльності і визначається сторонами угоди в кожному конкретному випадку індивідуально. Якби законодавець у ст. 259 МК на цьому поставив крапку, не було б стільки спорів у судах з приводу оскарження талонів відмови у пропуску через митний кордон України та правильності визначення митної вартості товарів самим декларантом чи митними органами. Але законодавець зазначив: «обчислена, відповідно до положень цього Кодексу». Але як ціна, передбачена у договорі (сплачена або така, що підлягає сплаті), може бути обчислена відповідно до положень цього Кодексу? У цьому й полягає феномен митної вартості в українському законодавстві: з одного боку — це тверда ціна, що сплачена або підлягає сплаті і передбачена договором у твердо зафіксованій сумі, а з іншого — вона підлягає обчисленню за правилами МК. Проте митна вартість — це не тільки відсоток вартості (за підручником та Угодою) та ціна (ст. 259 МК). Вирішальним у ній є саме те, що вона підлягає обчисленню за правилами МК.

Проблема, яку ми окреслили, має велике практичне значення, оскільки приблизно 60 % усіх спорів, що розглядають суди за участю митних органів, виникають саме через різне визначення митної вартості декларантами, котрі наполягають на ціні угоди, і між митницею, яка застосовує інші мето-

ди, в тому числі й цінову базу Державної митної служби України (далі — Держмитслужба)³.

Наприклад, скасовуючи рішення Ізмайльського міського суду Одеської області від 22 лютого 2001 р., Верховний Суд України зазначив: «як убачається з митного інвойсу від 16 лютого 2001 р. та митної декларації від 17 лютого 2001 р., наданих Н., вартість ввезеного ним автомобіля «Мітсубісі Паджеро» 2001 р. випуску становить 16 тис. 500 німецьких марок. Проте згідно з довідкою відділу тарифів та митної вартості митниці від 20 лютого 2001 р.

№ 61 митна вартість аналогічного транспортного засобу — автомобіля «Мітсубісі» 2001 р. випуску становить 65 тис. 990 німецьких марок»⁴. При цьому Верховний Суд послався на підпункт 3 постанови Кабінету Міністрів України від 5 жовтня 1998 р. № 1598, відповідно до якого у разі неможливості визначення митної вартості товарів на підставі поданих документів та/або явної невідповідності заявленої митної вартості товарів митній вартості товарів, що міститься в базі даних цінової інформації Держмитслужби, митна вартість визначається на підставі цін на ідентичні товари, що діють у провідних країнах-експортерах цих товарів. Хоча в судовій практиці і практикується застосування цінової бази Держмитслужби в митних спорах, проте, на нашу думку, це є сумнівним і не узгоджується ні з поняттям митної вартості як ціни товару (ст. 259 МК), ні з її поняттям як відсотка від вартості (ст. 15 Угоди).

Приблизно 60 % усіх спорів, які розглядають суди за участю митних органів, виникають саме через різне визначення митної вартості декларантами, які наполягають на ціні угоди, і між митницею, яка застосовує інші методи, в тому числі й цінову базу Державної митної служби України

Заслуговує на увагу й питання обрання способу захисту своїх прав у суді декларантом або митницею. Для цього звернемося до аналізу обов'язків декларанта і компетенції митниці. Відомості щодо митної вартості належать до конфіденційної інформації і за правильність її відповідає декларант (статті 262, 263 МК). Повноваження митного органу зводяться до контролю правильності визначення митної вартості та перевірки достовірності або точності будь-якої заяви, документа чи декларації (ст. 265 МК).

Якщо митний орган дійде висновку, що визначена декларантом митна вартість нижча, ніж прямі витрати на виробництво цього товару, в тому числі

³ Див.: Про деякі питання практики вирішення справ, пов'язаних із застосуванням митного законодавства (за матеріалами справ, розглянутих у касаційному порядку Вищим адміністративним судом України) / Вісник Вищого адміністративного суду України. — 2008. — № 4. — С. 102—112.

⁴ Ухвала Судової палати у цивільних справах Верховного Суду України від 26 лютого 2004 р. (витяг) // <http://www.scourt.gov.ua>

сировини, матеріалів та/або комплектуючих, які входять до складу товару, він має право зобов'язати декларанта визначити митну вартість іншим способом, ніж він використав для її визначення. Важливим є те, що митний орган не сам визначає митну вартість, а зобов'язує робити це декларанта.

У законі немає чітко визначених поняття «митна вартість», повноважень митного органу визначити митну вартість самостійно чи зобов'язати декларанта визначити її, використовуючи інший спосіб, змісту рішення митного органу про визначення митної вартості

Водночас про можливість митного органу самостійно визначити митну вартість товарів, що декларується, йдеться у п. 16 Порядку декларування митної вартості товарів, які переміщуються через митний кордон України, та подання відомостей для її підтвердження, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 20 грудня 2006 р. № 1766. У п. 17 зазначеного Порядку передбачена можливість оскарження декларантом прийнятого рішення про визначення митної вартості.

У деяких наказах Держмитслужби зазначено, що митний орган має право приймати рішення про правильність визначення митної вартості товарів. Так, наказом від 2 грудня 2003 р. № 828, зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 19 грудня 2003 р. за № 1192/8513, затверджено Порядок заповнення декларації митної вартості, в п. 2.1 якого зазначено, що запис про рішення митного органу про правильність визначення митної вартості товарів учиняється таким чином:

– якщо у митного органу немає зауважень щодо заявленої декларантом митної вартості, то в основному аркуші декларації митної вартості (далі — ДМВ) учиняється запис: «Митну вартість визнано»;

– якщо декларантом надано відомості не в повному обсязі або митний орган має зауваження щодо цих відомостей і в установленому порядку необхідно здійснити додаткову перевірку даних, зазначених у ДМВ, та їх уточнення, то посадова особа митного органу, що здійснила перевірку даних, зазначених у ДМВ, і її оформлення, на аркуші № 1 ДМВ учиняє запис: «Необхідно подання додаткових документів, що підтверджують митну вартість (відповідно до пунктів 14, 15 постанови Кабінету Міністрів України від 28 серпня 2003 р. № 1375 «Про затвердження Порядку декларування митної вартості товарів, що переміщуються через митний кордон України»)» або «Здійснено митну оцінку із застосуванням методу №__».

Аналіз наведених положень МК і підзаконних нормативних актів дає підстави стверджувати, що в законі немає чітко визначених поняття «митна вартість», повноважень митного органу визна-

чати митну вартість самостійно чи зобов'язати декларанта визначити її, використовуючи інший спосіб, змісту рішення митного органу про визначення митної вартості. Ситуація ускладнюється наявністю численних джерел правового регулювання питання митної вартості на рівні постанов Кабінету Міністрів України, наказів Держмитслужби, які містять істотні суперечності, неточності і не узгоджуються з положеннями МК з цього питання, що в цілому унеможлиблює їх системне застосування.

Не вирішили цю проблему й автори коментарю до МК⁵, в якому не згадується про необхідність прийняття митним органом рішення про визначення митної вартості. На їхню думку, у разі потреби корегування здійснених декларантом розрахунків, зокрема після надання митному органу потрібних додаткових відомостей, посадовець цього органу здійснює відповідні записи і розрахунки або в графах «Для відміток митниці» або на звороті форми із зазначенням заголовка «Відмітки митниці». Усі позначки посадовця митного органу засвідчуються його підписом та особистою номерною печаткою із зазначенням дати здійснення запису. Згідно з розрахунками митного органу декларант заповнює новий бланк ДМВ, про що в старому бланку робиться позначка «Митну вартість перераховано; заповнено новий бланк (арк. №__».) Обидва бланки, старий і новий, зберігаються у митному органі. На новому бланку декларації митної вартості посадовець митного органу у правому верхньому куті проставляє штамп «Коригування митниці», а в графі «Для відміток митниці» робить запис «Митну вартість перераховано», що засвідчується підписом і особистою номерною печаткою посадовця, і зазначає дату заповнення (коригування). Якщо декларант згоден з виправленням митного органу, то декларант заповнює графу 10(б) у загальному порядку.

Суди через невизначеність у законі неправильно розуміють питання відмови у митному оформленні (ст. 80 МК) та визначення митної вартості товару

Після коригування митної вартості посадовець митного органу в графі «С» вантажної митної декларації позначає «Митну вартість перераховано». Декларант або митний орган заповнює форму коригування митної вартості, яка разом з ДМВ є обов'язковою частиною вантажної митної декларації.

Таким чином, описані у коментарі дії працівника митниці щодо визначення митної вартості

⁵ Див.: Коментар до Митного кодексу України / За ред. П.В. Пашка, М.М. Каленського — К., 2004. — С. 477.

зводяться тільки до внесення відповідних позначок (записів) до вантажної митної декларації, що не можна вважати вирішенням проблеми.

Аналіз судової практики господарських та адміністративних судів, які нині розглядають цю категорію справ за участю митних органів, показує, що суди знову ж таки через невизначеність у законі неправильно розуміють питання відмови у митному оформленні (ст. 80 МК) та визначення митної вартості товару. Зокрема, в п. 3 Порядку оформлення й використання Картки відмови в прийнятті митної декларації, митному оформленні чи пропуску товарів і транспортних засобів через митний кордон України, затвердженому наказом Держмитслужби від 12 грудня 2005 р. № 1227, зареєстрованому у Міністерстві юстиції України 26 грудня 2005 р. за № 1562/11842, передбачено, що зазначена Картка формується в електронному вигляді посадовою особою митного органу, яка з огляду на обставини (заборону на переміщення товарів і транспортних засобів через митний кордон України; відсутність документів, потрібних для здійснення митного оформлення чи пропуску товарів і транспортних засобів через митний кор-

дон України тощо) прийняла рішення про відмову. Жодні інші обставини (у тому числі неправильне обчислення митної вартості) не можуть бути підставами для відмови у здійсненні митного оформлення.

Сучасні тенденції розвитку законодавства України з урахуванням Стратегії інтеграції України до Європейського Союзу, затвердженої Указом Президента України від 11 червня 1998 р. № 615/98, потребують узгодженості, гармонізації, досягнення смислової і термінологічної єдності правових понять, у тому числі й у сфері митного законодавства. Як убачається з наведеного, перевага має бути віддана вдосконаленню експліцитного змісту закону, зокрема, щодо уточнення поняття митної вартості, підстав для її визначення митним органом, способів захисту своїх прав і зазначеним органом, і декларантом. Проаналізовані у статті проблеми можуть бути вирішені також шляхом тлумачення судом положень митного законодавства та його застосування при визначенні митної вартості у відповідній постанові Пленуму Верховного Суду України, яка б містила і шляхи вирішення колізій.

РІШЕННЯ У КРИМІНАЛЬНИХ СПРАВАХ

(Закінчення. Початок ухвали див. на с. 13)

Перевіривши матеріали справи та обговоривши доводи, зазначені в касаційному поданні, колегія суддів Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України дійшла висновку, що подання підлягає задоволенню частково з таких підстав.

Відповідно до вимог ст. 398 КПК підставою для скасування чи зміни вироку, ухвали чи постанови є, зокрема, істотне порушення кримінально-процесуального закону та неправильне застосування кримінального закону.

Як убачається з матеріалів справи, особу або осіб, які вчинили злочин, передбачений ч. 1 ст. 81 КК 1960 р., у цій справі не встановлено, до кримінальної відповідальності ніхто не притягнутий, обвинувальний висновок не складено.

Згідно з ч. 3 ст. 11¹ КПК справу, в якій у ході досудового розслідування не встановлено особу, яка вчинила злочин, суд вправі закрити за наявності підстави, передбаченої у ч. 2 ст. 49 КК.

Цією нормою КК врегульовані особливості перебігу строків давності у разі ухилення особи, яка вчинила злочин, від слідства або суду та встановлено, що така особа звільняється від кримі-

нальної відповідальності, якщо з часу вчинення злочину минуло 15 років. Пославшись у ч. 3 ст. 11¹ КПК на ч. 2 ст. 49 КК як на підставу для закриття справи, в якій не встановлену особу, яка вчинила злочин, закон визначив, що і такі справи можуть бути закриті за умови, якщо з часу злочину минуло 15 років (за винятком випадку, визначеного ч. 4 ст. 49 КК).

Оскільки в цій справі особу не встановлено і п'ятнадцятирічний термін з дня вчинення злочину, передбачений ч. 2 ст. 49 КК, не минув, рішення суду про закриття справи у зв'язку із закінченням строків давності є таким, що суперечить вимогам кримінально-процесуального та кримінального законів, внаслідок чого зазначена постанова підлягає скасуванню.

Враховуючи, що у справі необхідно встановити особу або осіб, які вчинили злочин, передбачений ч. 1 ст. 81 КК 1960 р., з'ясувати обставини його вчинення та виконати інші вимоги, передбачені кримінально-процесуальним законом, постанову Жмеринського міськрайонного суду Вінницької області від 24 березня 2008 р. скасовано, а справу направлено на нове розслідування.